

MAJSAI TAMÁS

Muzsnai László tudományos életpályájának vázlata

Muzsnai László (Maroskeresztúr, 1897. okt. 31. – Bp., 1983. szept. 10.) a marosvásárhelyi Bolyai Liceum után a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem végzett (1916-1920 között) teológiát nagynevű professzorok, Makkai Sándor, Ravasz László és Bartók György szellemi irányítása alatt. (1916-1919 között egyidejűleg tanulmányokat folytatott az egyetem bölcsészeti fakultásán is.) Az abszolutóriumot követően ugyancsak Kolozsvárott hitoktató segédlelkészként tevékenykedett, és 1921-ben református lelkészi oklevelet szerzett. Ezt követően – 1922 januárja és 1923 júliusa között – előbb Franciaországban, Németországban, majd Svájcban, 1925-1927 között pedig az Egyesült Államokban és Kanadában tanult Montpellier, Marburg, Genf, illetve Princeton és Montreal teológiai fakultásain. Princetonban 1926-ban a „The Psychology of Religion” című tanulmányával a "Magister Sacrae Theologiae", Montreálban pedig 1927-ben a „The Psychology of Religious Consciousness” című munkájával a "Doctor Sacrae Theologiae" tudományos fokozatot nyerte el. Tudományos megbecsültségét hazai vonatkozásban is tükrözi, hogy személye felvételt nyert az Akadémiai Kiadó által gondozott Magyar Életrajzi Lexikon 1994-es tomusába, majd később az Új Magyar Életrajzi Lexikonba is.¹

Hitben és tudományban előttünk járt nagyérdemű lelkésztársunk mindenekelőtt két tudományterületen alkotott maradandót. Az egyik a szűkebb értelemben vett teológiai diszciplínák közege volt, ahol egyrészt a filozófia-vallásfilozófia szerelmeseként tevékenykedett, másfelől pedig úgy foglalkozott a valláslélektan akkor még merőben újszerűnek számító tudományával, hogy méltán tartjuk számon őt e diszciplína jelentős hazai úttörő teoretikusai között.

A század elején Freud a tudatalatti hangsúlyozásával az emberi lélek titkainak olyan mélységeit tárta föl, amelyek révén egészen új megvilágításba kerültek Wilhelm Maximilian Wundt és William James nagy jelentőségű lélektani-valláslélektani kutatásait is. Az újdonságra fogékony Muzsnai Lászlót azonban nem csak ez, de a továbbiakban megismert Émile Coué de Châtaigneraie vagy Carl Gustav Jung ma is nagy becsben tartott koncepció sem elégítették ki, és miközben érdeklődésének egy másik vonalán, a katexochen filozófia-vallásfilozófia vonalán kutatta Kant és metafizikaelméletének teológusként való alkalmazhatósága lehetőségeit (amelyet

¹ Életrajzához bővebben lásd: Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Szerkesztette: Ladányi Sándor. Budapest: Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 1977[3]. Javított és bővített kiadás. 417. – Magyar Életrajzi Lexikon (1978-1991). IV., kiegészítő kötet. Budapest: Akadémiai Kiadó. 1994. 642. o.; Új Magyar Életrajzi Lexikon. IV. Budapest: Magyar Könyvklub. 2002. 891-892. – Továbbá: Majsai Tamás: A tudós és a segédlelkész. [Nekrológ] In: Reformátusok Lapja, (XXVII. évf.) 41. sz. (1983. október 9.) 5. o.; Majsai Tamás: Muzsnai Lászlóra emlékezünk. In: Hegyvidék. A XII. kerületi polgárok lapja, (XXVIII. évf.) 2. sz. (1998. január 28.) 11. o.

menetközben tovább is árnyalt a frissen látókörébe került bergsoniánus impulzusokkal), a metafizika helyett és a pszichológián túl egy új tudomány, a – pszichológia teológiai értelemben vett mindmáig meglévő kétarcúságát, az immanencia és a transzcendencia episztemológiai ütközését dialektikusan meghaladni próbáló, illetve az idealista és a materialista filozófiától egyaránt távoltartott, és a teológia által respektálható – metapszichológia alapjait igyekezett megvetni.

Muzsnai László szellemi innovativitásának és eredetiségének szimbolikus kifejeződését is láthatjuk abban, hogy a lehetséges megoldások iránti tájékozódás alternatívái között reinterpretált értelemben újra felfedezett postjamesi empirizmus felé fordulva, ösztöndíjas tanulmányi éveiről hazatérve – egyházi emberként önmagában véve is egyedülálló módon – kutatói elfoglaltságot talált a nevezetes ösztöndiagnosztikai tesztet és a sorsanalízis elméletét kidolgozó, és a maga nemében ugyancsak sajátosan egyedülálló utat járó világhírű Szondi Lipót laboratóriumában. (A rá jellemző ironikus humorral élete alkonyán is csendes büszkeséggel szokta emlegetni, hogy így válhatott ő „Szondi két apródja” egyikévé.)

Muzsnai László tudósi munkásságának szinte párhuzamosan művelt másik fejezetét a filozófiai tudományosság jelentette. A vallástudományi, valláslélektani stúdiumokból merített látásmódból kiindulva jutott el a metafizikai szemléletmóddal való behatóbb megismerkedés igényéhez. Napjaink kiütkereső gondolati kísérleteit is megelőzően vált meggyőződésévé, hogy a Kantban fordulópontjához jutó metafizika a mélyre látás diszciplínája, és bölcséleti gondolkodása során egy olyan filozófiai rendszer felépítésére tett kísérletet, amelynek keretében új alapokra helyezheti a Kant szerint csődöt mondott addigi metafizikákat. Mivel gondolkodásában a Biblia és a metafizika szerves egységet jelentett, ezt logikusan bibliai metafizikának nevezte. Kiindulópontja az volt, hogy egy új metafizika csak az általános, arisztotelészi alapú emberi logikától eltérő bibliai logika megértése révén alkotható meg. Az *egyetlen bálványimádó állat és világa* (Mezőtúr, 1930) már e szellemi fordulata után keletkezett. Tizenhárom évvel később pedig ugyanennek a gondolatiságnak a jegyében egy a Heideggeréhez hasonlítható költői nyelven megírt, nehéz vallásfilozófiai munkával, a *Magyar metafizika és logika* cíművel jelentkezett (Budapest, 1943), melyben egyebek között arra tett kísérletet, hogy a magyar nyelv mögött rejtőző gondolati struktúrák segítségével harmonizálja egymással a római katolikus teológiát hordozó arisztoteléus, és a protestáns teológia egyik vezéreszményévé vált quasi platonianus-fenomenalista Schleiermacher és Kant képviselte eszmeiséget.

Manapság, amikor a szellemtudományok az ismert ideológiai béklyókat levetve, eljutottak a szabad önreflexió nagyobb tárgyilagosságában elvégezhető diszciplínáris összegzés állomásához, és amikor érthetően fontossá vált a magyar filozófiai kánon kérdésének a tisztázása is, örömmel láthatjuk, hogy ebben az enumerációban a szaktudomány legkiválóbb képviselői Muzsnai Lászlót a magyar filozófiatörténeti pantheon Arany Tamástól (1562) jegyezték, és Eössi András, Dési István, Molnár János, Horváth Cyrill neveivel fémjelzett gondolkodói nemzedékláncolat csillogó tehetségű tagjaként tartják számon.² Tempora mutantur et nos mutamur in illis. Muzsnai László negyedszázaddal ezelőtti nekrológiájának jelen szerzője némi melankólikus keserőséggel még úgy volt kénytelen fogalmazni, hogy „a tudomány világának panteonjába való látványos bevonulás hiányában csak kevesek tudják felőle, hogy...”. A metafizikával

² Lásd: Üres-e kamra? Körkérdés a magyar filozófiai hagyományról. Magyar Tudomány, CVII. kötet (Új folyam, XLV. kötet), 2000/8. 981-1026/1022.

foglalkozó, metafizikai fórumokon publikáló és e tárgyban nemzetközi kollokviumokat szervező Varga Csaba ugyanakkor már egészen másként értékelhet a Unified Theory: metaphilosophy című kiadványban,³ valamint a Stratégiakutatóintézet Metaelmélet-Metafizika Kutatócsoportjának portálján: „A külső és a belső világszerkezetet is egyesítő metaelméletet egy ma már ismeretlen magyar filozófus/teológus, Muzsnai László kísérelte meg – több mint hatvan évvel ezelőtt – megfogalmazni. [Magyar metafizika és logika] [...] Ma már lehet, hogy nem ugyanígy fogalmaznánk meg a célokat, az elvégzett munkát sem ugyanígy értékelnénk [mint ő], s elképzelhető, hogy a gömb-modellt nem váltanánk fel a négyzetes alapra épülő csúcspiramis modellel, de Muzsnai László (és mások által elkezdett) szellemi út folytatható. Az új tudomány, az új filozófia, az új metafizika és persze az új logika ma még inkább lehetséges.” Sőt, Varga Csaba azt sem mulasztja el megjegyezni, hogy „ha a szerző nem magyar lett volna, vagy legalább is nem magyarul írta volna ezt a könyvét, könnyen lehet, hogy már akkor, vagy azóta is világhírű gondolkodó lenne. Messze megelőzte korát.”⁴ (Varga Csaba tételének dialektikus illusztrációját adja, hogy a művet az Athenaeum, kor rangos filozófiai orgánumban ismertető szerző – meglehetősen függetlenül a korabeli modernekkal szembeni kritikai dogmatizmus kultuszától – erős értetlenkedéssel fogadta Muzsnai gondolatait.⁵)

Muzsnai László elméleti munkásságát értékes tanári-oktatói tevékenység egészítette ki. Miközben 1927-33 között és 1938-50-ig gimnáziumi vallásstanárként működött, a köztes időben tanári megbízatást vállalt a Csehszlovákiában kisebbségbe került magyar reformátusok által nehéz politikai körülmények között is fenntartani szándékozott losonci teológiai főiskolán: „A szemináriumban 1934-1937 között pszichológiát és filozófiát adott elő. [...]”⁶ A minőségpolitikai szempontból szerény szellemi táplálékra kényszerített hallgatók⁷ a kor legmodernebb tudományosságát közvetítő előadóval találkozhattak Muzsnai professzor személyében. Szellemi tekintélyének minden bizonnyal hű tükrét nyújtja a korabeli időkben feljegyzett, anekdotikus színezetű emlékezet: „Nehezen érthető tudományos nyelvezetét a diákok egy csoportja a vizsgaidőszakra ’magyarra fordította’, s így mindnyájan sikeres vizsgát tehettek.”⁸ (A korabeli feljegyzésekből tudhatunk oktatói munkásságának két 1934-es, budapesti keltezésű keltezésű, és mind ez ideig ismeretlen irodalmi munkájáról, két gépírással sokszorosított tanulmányi segédletről: a) Újkori filozófiatörténet; b) Pszichológia és elmetan.⁹)

³ Csaba Varga: Unified Theory: metaphilosophy. In: Unified Theories: Proceedings of the 1st Metatheory Conference, Budapest, Hungary, 15-18 November, 2006. Eds.: Amoroso, R.L., Dienes, I., & Varga, Cs. Oakland: The Noetic Press. 28-29. = <http://books.google.hu/books?id=FNIKo3-hDpoC&printsec=frontcover>.

⁴ Varga Csaba: Egyesített elmélet: metafizika és logika. = http://www.metaelmélet.hu/pdfek/tanulmányok/egyesített_elmélet_metafizika.pdf

⁵ P. F.: Muzsnai László: Magyar metafizika és logika (Tentamen). Budapest, 1943. A szerző kiadása. 296 o. Athenaeum. In: Nyugat, (ÚF 29. évf.) 93-94.

⁶ Lásd: Puntigán József: A Losonci Teológiai Szeminárium (1925-1939). Losonc: Plectrum. 2005. (Patrióta Könyvek 2.) 82-83. (Lásd még: Táblázatok 1.)

⁷ Fritz Peyer-Müller: A Kárpátaljai Református Egyház története a két világháború között – kitekintéssel a jelenre. Budapest: Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya. 1994. 20-22/22.; 190-200/198.; 353-354.

⁸ Puntigán, 83.

⁹ Forrás: "A losonci teológiai szemináriumban használt tankönyvek jegyzéke, stúdiumok". A feljegyzés Puntigán József kutatási nyomán vált ismertté. Lásd Puntigán József: A losonci Református Teológiai Szeminárium (1925-1939) című írását. In: muzsnailaszlo.atw.hu ("Szondi két apródjának egyike voltam." Muzsnai László Emlékkonferencia honlapja.)

A bölcséleti és oktatói működés mellett Muzsnai László rendszeren folytatott közvetlen papi szolgálatot is.¹⁰ Külön figyelmet érdemel, hogy a The United Theological College-on végzett montreáli tanulmányai idején pasztorális feladatként – "mint magyar misszionárius" – vállalta a United Church of Canada szolgálatában a nemrég megalapított magyar gyülekezet, az "Első Montreáli Magyar Református Egyház" gondozását,¹¹ egyházdiplomataként pedig közreműködött – Makkai Sándor püspök kérésére – az Erdélyi Református Egyházkerület és a United Church of Canada közötti kapcsolatépítés elmélyítésében. Egyháztörténeti szempontból ennél is fontosabb azonban az a legújabban feltárt (a családi kronikológia számára is ismeretlen) tevékenysége, amelyet talán némi patetizmussal, de tárgyilag mégis leginkább adekvátnan úgy minősíthetünk, mint a keresztény egyetemességben fogant nemzetpasztorációs szolgálat.¹² Külföldön szerzett lelkészi és kommunikációs-nyelvi tapasztalatai, széleskörű tájékozottsága, valamint pasztorális alkata is szerepet játszhatott abban, hogy a Magyarországi Református Egyház Konventi Elnöksége a korábban még „jó öklű theológus” ideálja helyett az elvont tudományosság egyetemes horizontján tájékozódó Muzsnai professzorban találta meg – az addigi viszontagságok és eredménytelenségek után (és egy olyan időszakban, amikor az itt élő magyar református közösségről való gondoskodás prioritásairól az addigi „nemzetpolitikai” aspektusok gyakorlatilag már teljesen lefoszlottak) – a trianoni változások után Magyarországtól elszakadt Fiume városában és környékén élő magyar reformátusok gondozására „látogató lelkészi”, illetve legátusi minőségben leginkább alkalmas személyt.¹³

Muzsnai László tudósi életpályáját a történelem II. világháborús vihara élesen megtörte. A fordulatot követően vallásánári állását elveszítette, az intézményes egyháziasság keretében fenntartott felsőoktatási és tudományos rendszerekben pedig nem sikerült otthont találnia. (Talán mert túlságosan szelíd és önérzetes volt, amint akkor is, amikor soha nem hivatkozott a polgári ellenállás olyan nagyságaival ápolta aktív kapcsolataira, mint Soós Géza, vagy/és mert makacsul kitartott az „élethez alkalmazkodni” nem tudó elvont elméletei mellett.) Egyértelműen jelzi a pálya-abrupciót az is, hogy a máskülönben igen termékeny gondolkodó valamennyi nagyobb lélegzetű munkája, sőt, folyóiratokban közölt publikációi is kivétel nélkül 1945 előtt keletkeztek.¹⁴ 1971-ben

¹⁰ Inkább irodalomtörténeti kuriózum, de Muzsnai László kedves papi arcának pillanatfelvétele is az a leírás, amely az ő igehirdetésének meghallgatására útban lévő Ady Lőrincné (Ady Endre édesanyjának) váratlan halálát beszéli el. Lásd: Ady Lőrincné halála. In: Ady Lajosné: Az ismeretlen Ady. Akiről az érminszenti levelesláda beszél. Budapest: Béta Irodalmi RT kiadása. [s.a.] 405-410/408-409. Továbbá: Az „Édes” halála. In: NAPÚT 2007/4. 53–60. = http://www.inaplo.hu/na/naput_2007/2007_04/053.htm

¹¹ Lásd: Ráday Levéltár. A/1/b. 1512-1926. (XII. 18.; a püspöki iratok között iktatott levél kelte: Montreal 1926, december 3.). Továbbá: A brief History of the Hungarian United Church (1926-1951). = <http://pages.videotron.com/hunited/>

¹² Lásd még: Szeri Árpád: Fiume: Kőbe zárt magyar múlt. Nemzetek nyughelye a kozalai temetőben. In: Barátság, (XV. évf.) 2008/2. 5649-5653. – Részlet a tanulmánynak Muzsnai László küldetését is megemlítő szakaszából: „A kikötőváros magyar katolikusai évente megtartották Szent István napi, magyar nyelvű ünnepségsorozatukat, s a még helyükön maradt magyar protestánsoknak az 1940-es évek elejéig húsvétkor és karácsonykor Budapestről érkezett lelképásztor hirdetett ígét. Az egyébként mind reménytelenebb misszió 1942 decemberében érkezett utolsó állomásához: Muzsnai László lelkész ekkor találkozott utoljára a hamarosan végképp megszűnő, kicsinyke gyülekezettel.” (5650)

¹³ Az 1930-1942 közötti fiumei működéséhez részletesen lásd: Makkai Béla: A fiumei egyesült protestáns misszióegyház (1911-1942). In: Protestáns Szemle, (LXII. = ÚF IX.) 2000/3. 182-201/199-201. – Lásd még: A Makkai Béla: Református külmisszió a magyar etnikum peremvidékein. In: Confessio, (31.) 2007/4. 98-104.

¹⁴ A már említettek mellett: The mental evolution (Princeton, 1925); A lélek rejtelmes világa. Psycho-metafizikai és psycho-analitikai tanulmány a "tudatalatti" lelki valóság problémájáról, különös tekintettel az intuíción, szuggeszción és libidó lelki tevékenységekre. (Budapest, a szerző kiadása, 1929); Angol nyelvkönyv (Kováts Alberttel, Budapest, 1932); Leleki problémák (Mezőtúr, 1935); A valami és a semmi logikai szerkezete (Budapest, 1936). – Publikált a Keleti Újság, Az Út, a Református Diákmozgalom, a Református Figyelő és Református Szemle hasábjain. – Kozma

bekövetkező nyugalomba vonulásáig csak segédlelkészi állásokat kaphatott különböző "periférikus" budapesti gyülekezetekben.¹⁵ (Mellőzésének, félreállításának egyik oka – az egyházi gondolkodókat és a vallásfilozófiai elméleteket per definitionem elutasítóan kezelő szocialista rendszer egyház- és vallásellenességén túl – minden bizonnyal Ravasz László püspökkel való távoli rokonsága volt.) Sajnos, nem csak az nem adatott meg neki, hogy az ebben a korszakban írott, és életművének tekintett „*A Biblia logikája*” című (és az utolsó pillanatokig csiszolt) alkotása legalább magánkiadványként még életében megjelenjen, de az sem, hogy az immár meggyőző elismerésre jutó tudós e jelentős munkáját legalább postumus opusként publikálhassuk: a levéltárba elhelyezett mű ugyanannak a karkai forgandóságnak látszik áldozata lenni, mint a szerzőt életében kereső elismerés.

Minden viszontagság és történelmi méltánytalanság ellenére, Muzsnai Lászlónak az az irigylésre méltóan keveseket megillető tudósi rang is osztályrészül jutott azonban, és ezt ma már meggyőző bizonyossággal láthatjuk, hogy eredményeivel olyan szellemi értékeket hozott elő – biblikusan szólva – az ő intellektuális kincses házából, amelyeket csak elköltözése után kezd érdemének megfelelően megbecsülni „a világ”. A magyarországi valláslelektan például még ma is abban a tudománytörténeti helyzetben leledzik, hogy irányzatretrospektív önértelmezésében nem csak a megalapozásában elévülhetetlen szerepet betöltő Muzsnai László zsenijét hagyja figyelmen kívül, de a diszciplína hazai geneziséről egészében véve is úgy tudja, hogy annak kezdete másfél emberöltővel későbbre, az 1960-as évek második felére nyúlik vissza,¹⁶ hogy aztán – hallható ki az értelmezések indirekt üzenetéből – egy újabb nagy szünet közbeekelődését követően végül is megkezdje a rendszerváltás utáni és valójában minden előzetes és komolyan vehető alapvetést nélkülöző jelenkori "szárnyalását".

Zsolt, a Református Szemle késői historiográfusa külön is méltatja a periodikában kifejtett munkásságát: A lap „egyetemes kitekintésére jellemző, hogy széles munkatársi köre van: a református teológiai fakultás tanárain kívül tudós lelkipásztorok nevével találkozunk, mint Dávid Gyula, László Dezső, Muzsnai László, M. Nagy Ottó [...]”. In: Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. 4. kötet. Bukarest/Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület. 2002.

¹⁵ Az ismertek: Kispeszt-Wekerle-telep, Csepel-Királyerdő, Pesterzsébet-Szabótelep, Pestlőrinc-Központ.

¹⁶ A történelmi kitekintésre is figyelő valláslelektani szerzők körében vándormotívumként uralkodik az a nézet, hogy e kezdetet Vető Lajos: Tapasztalati Valláslelektan (Budapest: Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, 1966.) című opusa jegyzi. Lásd pl.: Benkő Antal: A valláspszichológia kifejlődése és helyzete. In: Uő.: Bevezetés a valláslelektanba. Róma, 1979. (Theológiai kiskönyvtár IV/2a.) 9-25/12-13.; Tomcsányi Teodóra – Jozef Corveleyn – Csáky Pallavicini Roger: Az európai valláslelektan az ezredfordulón. In: Tomcsányi Teodóra: Amikor gyöngye, akkor erős. Tanulmányok a valláslelektan, a pasztorálpszichológia és a lelkigondozás köréből. Budapest: Animula Kiadó. 2002. 9-26/22. – Az utóbb idézett kötet megállapításait multiplikálja a populáris Wikipedia "valláspszichológia" címszava:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Vall%C3%A1spszichol%C3%B3gia>;

<http://hu.pandapedia.com/wiki/Vall%C3%A1spszichol%C3%B3gia>. – Nem tud a magyarországi valláslelektan múlt század első felében elvégzett alapvetésében jeleskedő tudósok és más szerzők munkásságáról azonban a Magyar Pszichológiai Szemle valláslelektannal foglalkozó tematikus száma (LVIII. évf., 2003/1.), illetve az itt közölt tanulmányokat külön kötetként is megjelentető kiadványa sem. (Lásd: Valláspszichológiai tanulmányok. Szerkesztette: Horváth-Szabó Katalin [PPKE BTK Pszichológiai Intézetének vezetője]. Budapest: Akadémiai Kiadó. 2003. Pszichológiai Szemle Könyvtár 6.) Lásd mindenekelőtt Benkő Antal idézett tanulmányának felújított kiadását, amelyben azonban e ponton nem változtatott a korábbi közlésen: A valláspszichológiától a vallásosság pszichológiájáig. In: Op. cit. 19-50. = Magyar Pszichológiai Szemle, (LVIII.) 2003/1. 19-49. – V. ö. ezzel a kortárs Vasady Béla már ekkor megjelentetett, és mindmáig érvényes meglátásokat tartalmazó nagyszerű valláslelektan-történeti összefoglaló tanulmányát: A valláspszichológia fejlődésének története. Debrecen: Országos Református Lelkészség-Egyesület. 1927. (Klny. a Theológiai Szemle III. évfolyamának számaiban megjelent publikációk alapján.) – Lásd még: Trócsányi Dezső: Dr. Vasady Béla: A valláspszichológia fejlődésének története. Debrecen. 1927. 136 o. In: Athenaeum, (ÚF 14.) 1928/3-4. 183-185.; Török István: Vasady Béla (1902-1992). In: Confessio, (17.) 1993/2. 58-60.